

ПРИКАЗКИТЕ НА АНДЕРСЕН В КЛАВИРНАТА МИНИАТЮРА ПРИ СЪВРЕМЕННОТО ОБУЧЕНИЕ НА СТУДЕНТИТЕ ОТ ПРЕДУЧИЛИЩНА И НАЧАЛНА УЧИЛИЩНА ПЕДАГОГИКА

Стефка Бочева

Обучението по пиано, въведено в Педагогически факултет на ВУЗ е сериозен и стойностен влог в образованието на студентите, гаранция за тяхната утрешна пълноценна социализация като педагози и възпитатели.

В тясно професионален аспект трябва да се подчертае, че началното клавирно обучение в студентска възраст представлява твърде специфична, нестандартна задача. То не може да копира формално педагогическата методика на клавирното обучение въобще. Основните причини са следните:

1. Обучаваната личност е във възраст, твърде дистанцирана от сензативния период на обучението, ориентиран по цял свят към ранното детство.

2. Студентът, за разлика от детето, е личност с формирана психика и развито мислене, способно не само на сложни логически операции, но и на гъвкава и богата асоциативност.

3. Самото обучение преследва други задачи. Неговата цел е не само придобиването на определени

инструментални сръчности и елементарна нотна грамотност. То обогатява музикалната култура, формира естетически критерий към творенията на тоновото изкуство, подсказва и предоставя възможност за постоянна педагогическа реализация чрез приобщаването на музиката към всички сфери на хуманитарното обучение.

Изхождайки от изтъкнатата специфика, в резултат от богат педагогически опит и програмирано заложен експеримент, достигнах до извода, че в тази сфера на клавирната педагогика основен художествен материал следва да бъде клавирната миниатюра. За да докажа нейния огромен обучаващ и пораждащ ефект, както и основните тези на своята разработка, ще се опра на високо поетичното и привлекателно за всеки изследовател художествено явление – приказките на Андерсен. Приказките са неизменен социално формиращ спъгник на детството. Никой не може да каже кога за първи път е прозвучала фразата “разкажи ми приказка”, защото тя е стара, колкото е старо самото човечество, оцеляла през ве-

ковете, за да съхрани за нас духовното начало на всички народи. Приказката е творчество, но тя е и моралното, и естетическо послание на поколенията. Но ето, че един от най-древните и обичани жанрове днес продължава да е предмет на научни дискусии. Приказката дава възможности за многопосочни изследвания от страна на литератори, фолклористи, народопсихолози и др. Тя е огромно и неоченимо богатство на света и в бъдеще много учени ще се опитват да открият своята тема в него. От гледна точка на тоновото изкуство приказките са незаменим катализатор на музикални идеи, на художествени образи с властно емоционално въздействие, провокиращо многопосочни асоциативни импулси. Ето защо клавириятна литература изобилства с прелестни образци на програмни миниатюри, инспирирани от любимите приказки. А сред тях особено място заемат тези на Ханс Кристиан Андерсен. Те събират в себе си такива многопластови значения и толкова необятен вътрешен обем, че даряват с красота, мъдрост и естетическа радост и детето, и възрастния човек. Затова особено подходящи за възпитаване на музикални възприятия са клавириятните миниатюри на Сергей Борткиевич "Из Андерсенови приказки". Те са своеобразно завръщане при Андерсен чрез един нов художествен прочит, те са своеобразен музикален превод на един приказен свят, чиято популярност труд-

но може да намери достоен аналог. Приказките на Андерсен са с двоен адрес: "Аз вземам една идея за възрастни и разказвам на деца" – пише той. Перифразирайки тази знаменита мисъл на самия Андерсен, бихме могли да потърсим "двоен адрес" и на тяхното битие чрез клавириятните миниатюри: – от една страна – в обучението по пиано на студентите, а от друга – в непосредствената им бъдеща педагогическа дейност при живата комуникация с децата. В този двустранно ориентиран подход трябва да се отчита и спецификата на възприетийните процеси при децата и съответно при възрастните, чийто житейски опит и придобита мъдрост натоваарват литературната творба с нови, по-дълбоки и глобални знакови функции.

Композиторът Борткиевич е успял да създаде в миниатюрни форми вълнуващи художествени произведения. В тях се чувства особена атмосфера и неутолим стремеж към приказното. Чрез тези пиеси студентите, овладявайки различни технически похвати, имат възможност да ги осмислят като изразни средства, т. е. да ги осъзнаят като източник на художествена информация. Веднага обаче трябва да подчертаем, че спецификата на студентското обучение по пиано предполага двупосочност и дори "обърната перспектива" на горната познавателна верига: процесът на обучение може да върви от художествения образ към клавириятна-

та сръчност, именно защото се ка- сае за обучение на зрели хора с дос- татъчна предварителна степен на на- трупвания в художествената сфера. А в конкретния случай преоткриване- то на Андерсен в студентски години по един непосредствен, но много ре- зултатен път може да подпомогне навлизането в сложния свят на музи- ката едновременно с овладяването на първите по-сериозни инструментал- ни умения.

Нека подкрепим изложената те- за с обобщени изводи от емпирич- ните наблюдения в това направление:

Изкуството на разказвач на Ан- дерсен е претворено в мелодиката на Борткиевич и тези малки пиеси слу- жат като превъзходен материал за развитието на изразителна фразиров- ка и овладяването на едно от най- важните страни на клавирната тех- ника – свиренето легато. Тази естес- твена връзка на мелодическия фено- мен с човешката реч и нейните ху- дожествени параметри още тук ни разкрива уникалната роля на музи- калните приказки при формирането на концептуална представа за музи- ката като средство за звукова кому- никация. Във връзка с конкретно пос- тавената тема следва да акцентира- ме, че в случая генетично заложеня усет към приказното, повествовател- но начало подпомага по един уди- вителен начин самото музициране. Така известната техническа неуме- лост на студентите се компенсира чрез потребността за фразирание и то-

ноизвличане като осъзнато средство за художествено преживяване.

Разбира се Борткиевич съхраня- ва драматургичната логика на Андер- сеновите приказки, но не чрез след- ване на сюжетната линия, а чрез пул- са на адекватните психологически реакции и чрез създаването на обо- щени музикални характеристики, ко- ито разгръщат в музикално време симултанния литературен образ. Ком- позиторът изхожда от основните чер- ти на приказния герой и ги пресъзда- ва в музика. Стремезът на интерпре- татора да постигне адекватна емо- ционална атмосфера води по най-пре- кия път към извеждане на разнооб- разни щрихи. Например в “Безстраш- ния оловен войник”, “Бронзовото прасенце” и “Съвсем сигурно е” в търсенето на художествено възпро- извеждане на един характеристичен ритъм може да се преследва и фор- мира стремез към техническа аку- ратност и точна пулсация чрез из- равнена клавирна техника. Фиксира- ната по този начин представа за ху- дожествения смисъл на технически- те похвати и модели е средство за тяхното двигателно типизиране и ус- вояване. Има и много епизоди, кои- то привикват студентите да свирят стакато, да търсят изравненост в га- мообразната или ситна техника. Ов- ладяването на инструментални сръч- ности и тук не е самоцел, а е изцяло подчинено на изразителността, защо- то във всеки технически елемент има образно-смыслово значение.

В други пиеси чрез търсене на характерна звукоизобразителност се достига до извеждане на различни клавирни похвати. Ярък пример е миниатюрата “Славейт”, където клавирната фактура изобилства от орнаменти.

Когато Борткиевич претворява психологически наситени епизоди от Андерсеновите приказки, често пъти контрастни – от страха на прицесата във втория дял на “Принцесата върху граховото зърно”, до спокойния сън на момчето в “Бронзовото прасенце”, музикалният образ в своята звукова реализация изразява вътрешното състояние. Това е действителен стимул за свирещия студент да се домогне до онези черти на клавирното музициране, които отсъстват в несъвършения нотен текст и които изразяваме с понятието интерпретация.

Емоционалният поглед към природата трябва да доведе до овладяването на разнообразните темброви и динамични възможности на пианото. Натрупването на определен фонд от технически прийоми е предпоставка за овладяване и изпълнение на различни фактурни елементи, които имат определен смисъл при пресъздаване на музикалния материал като например мекият монотонен звън в “Камбаната”. Особен интерес представлява същата пиеса чрез двоен контрапункт между остинатния тон и многогласната мелодия, реализирана чрез акордичен паралелизъм.

Не по-малко е присъствието на тези миниатюри при формирането на начални понятия за музикален стил. В пиесата “Пеперудата” в пърхането на крилата е изразен поривът на късния романтизъм. Но това не е сантиментална музика, а изпълнена с поезия мелодия на Севера. Така програмната музика, обвързана с определен литературен първоизточник се превръща в стабилен ориентир за стил, епоха и национална школа. Така като се тръгне от идеята за художествен резултат, адекватен на желания образ, се постига максимална ефективност и стабилност на клавирното обучение за кратко време.

В процеса на обучение студентите натрупват репертоар, който могат да използват в бъдещата си работа. Няма дете, което да не познава приказките на Андерсен и затова те могат да бъдат входна виза към ценностите на изкуството. Известно е, че за децата музиката става разбираема и им доставя удоволствие тогава, когато те я свързват с определени образи. В разглежданите пиеси самите заглавия вече говорят за приказния първоизточник, който става своеобразна програма на творбите. Възприемането на сюжетни музикални произведения е по-достъпно и достига по-бързо до децата. Музикалният език ще бъде разбран по-лесно, когато разказва за неща, които малките слушатели познават и обичат. И затова Андерсеновите приказ-

ки са изключително подходящи за изграждането на музикални представи.

Ето защо детското познание на приказките по асоциативен път могат да се формират същностни понятия и музикални впечатления в няколко посоки:

1. Познание за музикалните жанрове: достатъчно е да се опрем на приказката за оловния войник, за да извикаме в детското съзнание началните понятия за марша, а чрез пиесата на Борткиевич да закрепим трайно в детското съзнание идеята за художествено възприятие на принципа “обобщение чрез жанр”.

2. Представа за музикална характеристичност. Блестяща възможност в това направление предоставя пиесата “Принцесата върху граховото зърно”. Чрез характерните музикални средства: “капризна” мелодия в стакато, прекъсвана от паузи, елиптични хармонични връзки, пред слушателя оживява образът на своенравната принцеса, а чрез това в децата се изгражда отношение към семантичните аспекти на музикалния език и неговите потенциални възможности да носи информация за сложни психологични състояния. А това е от огромно значение за музикално-възприемателната опитност. Ерудираният педагог с богата музикална култура чрез Андерсен получава шанса много да открие за детската любознателност неподозирани художествени светове. Нека си представим дори само това с каква лекота след пиесата

на Борткиевич децата биха възприели една толкова отдалечена от нас музикална епоха като тази на френските клавесинисти, чиито пиеси се градят именно на принципа на музикалната характеристичност.

3. Представа за звукоизобразителните и пространствени възможности на тоновото изкуство. Пиесата “Съвсем сигурно”, както и “Славейт” са прекрасни музикални миниатюри, които превеждат на музикален език птичите гласове. Заедно с това те оживяват в детското съзнание и идеята за пространствените предели на звуковото събитие. Известно е в музикалната психология, че звуците са носители на огромна информация за пространството, в което протича нашето битие, както и това, че тези асоциации са в основата на пълноценните музикални преживявания. Привидно проблем не съществува – имитацията на гласове е известно явление в музикалното изкуство. Но нека отново си припомним с колко смисли ще натовари това слухово впечатление приказката на Андерсен. А научат ли децата да чуват в музиката птиците, те по-късно ще разпознаят в нея и интонацията на човешкия говор, която ще им каже много повече...

Приказката на Андерсен е рожба на романтична Европа. Но важно е, че за приказката, както и за музиката няма географски очертания. Ето защо днес чрез Андерсен и Борткиевич ние можем да говорим за

универсалните процеси на художественото възприятие, и то проектирани върху обучението на тези, които утре ще възпитават българските деца.

ЛИТЕРАТУРА

1. *Атанасова, Р.* Игра на въображението. В: Деца, изкуство, книги. 1988/3.
2. *Вопросы исполнительской подготовки учителя музыки*, сб. М., 1982.
3. *Кабалевски, Д.* Трите стълба на музиката. С., 1975.
4. *Ковачева, И.* Да разкажеш приказка. С., 1982.
5. *Петров, З.* Приказници. С., 1979.
6. *Проп, В.* Морфология на приказката. С., 1995.
7. *Хаджикосев, С.* Вълшебният свят на детството. С., 1988.
8. *Хаджикосев, С.* В двойственото огледало на приказката. В: Деца, изкуство, книги. С., 1987/6.

ANDERSEN'S TALES IN PIANO MINIATURE AS A RESOURCE IN THE PRIMARY SCHOOL TEACHER TRAINING PROGRAMME

STEFKA BOCHEVA

Summary

The paper examines the importance of the miniature as part of the academic programme of the Teacher Training Department at Veliko Turnovo University and gives evidence about its educational and creative potential. It relies on parallels between Andersen and Bortkiewicz in order to highlight the double address of Andersen's tales and the new life they are given by the piano pieces: on the one hand they are extremely helpful in the piano lessons with the students, while on the other hand they are of undoubted benefit, considering their future work as teachers, in their immediate contact with little children. The paper also focuses on the so-called "back perspective" which accompanies the piano classes at the Teacher Training Department – one that marks the shift from the poetic image to the skilful performance, by way of which a maximum efficiency and stability is achieved for a relatively short time.